

Haridusvaldkonna arengukava 2021-2035 lisad

Lisa 1. Haridusvaldkonna panus ÜRO säästva arengu eesmärkidesse

Lisa 2. Mõjude hindamine

Lisa 3. Arengukava mõõdikute metoodika ja allikad

Lisa 4. Ülevaade arengukava kaasamisprotsessist

Lisa 1. Haridusvaldkonna panus ÜRO säästva arengu eesmärkidesse

Säästev areng 2030		Haridusvaldkonna arengukava panus
Eesmärk	Alaesmärk	
Eesmärk 4. Tagada kõikidele kaasav ja õiglane kvaliteetne haridus ning elukestva õppe võimalused	4.1. Tagada 2030. aastaks kõikidele tüdrukutele ja poistele täielikult tasuta, õiglane ja kvaliteetne alg- ja keskharidus, mis tagab asjakohased ja tõhusad õpitulemused.	Õigus kvaliteetsele ja kaasvale haridusele: haridus on kättesaadav ja õppimine on toetatud. Tagatud on kodulähedane õpe vähemalt põhikooli esimeses ja teises astmes.
	4.2. Tagada, et 2030. aastaks on kõikidele tüdrukutele ja poistele kättesaadav kvaliteetne väikelaste arendamine, hoid ja koolieelne haridus, et nad oleksid valmis alustama alghariduse omandamist.	Alushariduse kättesaadavus ja kvaliteetsed tugiteenused lasteaias.
	4.3. Tagada, et 2030. aastaks on kõikidele naistele ja meestele võrdselt kättesaadav taskukohane ja kvaliteetne tehniline, kutse- ja kolmanda astme haridus, kaasa arvatud kõrgharidus.	Õigus kvaliteetsele ja kaasavale haridusele: haridus on kättesaadav ja õppimine on toetatud ning õpivõimalused vastavad õppija võimetele ja vajadustele. Õppija omavastutuse ja tasuta õppe tingimuste ülevaatamine kutse- ja kõrghariduses ning toetusmehhanismid hariduse omandamiseks.
	4.4. Suurendada 2030. aastaks oluliselt noorukite ja täiskasvanute arvu, kellel on tööhõives osalemiseks, inimväärse töö leidmiseks ja ettevõtlusega tegelemiseks vajalikud oskused, sealhulgas tehnilised ja kutseoskused.	Ühelt poolt suurem tähelepanu üldoskuste arendamisele ning teiselt poolt kõigile inimestele juba õpingute käigus senisest enam kokkupuuteid töömaailmaga ning keskhariduses rohkem praktilisi kutseoskusi ja tehnoloogiaga seotud oskusi.
	4.5. Kaotada 2030. aastaks sooline ebavõrdsus hariduses ja tagada ebasoodsas olukorras olevatele inimestele, sealhulgas puudega inimestele, põlisrahvastele ja ebasoodsas olukorras olevatele lastele, juurdepääs kõikidele haridusastmetele.	Õigus kvaliteetsele ja kaasavale haridusele: haridus on kättesaadav ja õppimine on toetatud ning õpivõimalused vastavad õppija võimetele ja vajadustele. Terviklähenedamine haridusliku erivajadusega õppija juhtumipõhiseks toetamiseks. Töötada välja terviklähenedamine rändetaustaga õppija juhtumipõhiseks toetamiseks.
	4.7. Tagada 2030. aastaks, et kõik õppurid omandavad teadmised ja oskused, mis on vajalikud säästva arengu toetamiseks, pakkudes muu hulgas teadmisi säästvast arengust ja säästvast eluviisist, inimõigustest, soolisest võrdõiguslikkusest, rahu ja vägivaldatu kultuuri edendamisest, maailmakodanikuks olemisest ja kultuurilise mitmekesisuse hindamisest ning kultuuri osast säästva arengu saavutamisel.	Arengukavas on läbiva põhimõttena ühiskonna ja looduskeskkonna säästev areng ning Eesti inimeste teadmiste, oskuste ja hoiakute arendamine, mis võimaldavad teostada end isiklikus elus, töös ja ühiskonnas ning toetavad Eesti elu edendamist ja üleilmset säästvat arengut.

Säästev areng 2030		Haridusvaldkonna arengukava panus
Eesmärk	Alaesmärk	
	4.a. Ehitada ja uuendada haridusasutusi, et muuta need lapsesõbralikuks, puudega inimeste vajadusi arvestavaks ja sootundlikuks ning tagada turvaline, vägivallatu, kaasav ja tõhus õpikeskkond kõikidele.	Taristu ja õpperuumide kooskõlla viimine nüüdisaegse õpikäsitusega, arvestades energiatõhususe põhimõtteid. Õppijate ja õpetajate subjektiivse heaolu parandamine, mis on seotud ka parema füüsilise ja vaimse tervisega.
	4.c. Suurendada 2030. aastaks oluliselt kvalifitseeritud õpetajate arvu, korraldades muu hulgas rahvusvahelises koostöös õpetajakoolituse arenguriikides, eelkõige vähim arenenud riikides ja väikestes arenevates saareriikides.	Kvalifitseeritud õpetajate, õppejõudude, koolitajate ja tugispetsialistide järelkasvu tagamine, paindlikud võimalused ametisse asumiseks, tugi algajatele ning professionaalse arengu toetamine kogu karjääri vältel.
Eesmärk 5. Saavutada sooline võrdõiguslikkus ning suurendada naiste ja tütarlaste mõjuvõimu		Õigus kvaliteetsele ja kaasavale haridusele: haridus on kättesaadav ja õppimine on toetatud ning õpivõimalused vastavad õppija võimetele ja vajadustele.
Eesmärk 8. Toetada säästvat, kaasavat ja jätkusuutlikku majandusarengut ning tagada kõigile inimestele inimväärne töö	8.1. Säilitada majanduskasvu elaniku kohta vastavalt kohalikule olukorrale, eelkõige vähemalt 7% SKT-st aastas vähim arenenud riikides.	Suuremat lisandväärtust loovate oskuste arendamine ning täiendus- ja ümberõppevõimaluste, sh töökohapõhise õppe laiendamine, et reageerida kiiresti tööturu muutustele ning tagada kõigile Eesti inimestele tööturul vajalikud oskused ja teadmised.
	8.2. Saavutada suurem majanduslik tootlikkus, kasutades mitmekesisust, tehnoloogia uuendamist ja innovatsiooni ning keskendudes muu hulgas kõrge lisandväärtusega ja töömahukatele sektoritele.	
	8.5. Saavutada 2030. aastaks kõikide naiste ja tütarlaste, sealhulgas noorte ja puudega inimeste täielik ja viljakas tööhõive ning tagada neile inimväärne ja võrdne tasu võrdse töö eest.	Arengukavas luuakse tingimused ja võimalused, et väärtustada iga inimest kui õppimis- ja arenguvõimelist ühiskonnaliiget ning tagada kõikidele inimestele võrdsed võimalused saada kvaliteetset haridust sotsiaalsest või kultuuritaustast, east, soost jne sõltumata. Toetavad meetmed erivajadustega inimeste tööturule suundumiseks ja seal muutustega kohanemiseks.
	8.6. Vähendada 2020. aastaks oluliselt nende noorte arvu, kes ei tööta ega omanda haridust või kutset.	Osaliste koostöö tõhustamine õpingute katkestamise ennetamisel ning katkestanute märkamisel ja toetamisel; täiendavad meetmed nii katkestamise ennetamiseks kui ka katkestanute, sh madala haridustasemega inimeste tagasitoomiseks formaalõppesse.

Säästev areng 2030		Haridusvaldkonna arengukava panus
Eesmärk	Alaesmärk	
Eesmärk 10. Vähendada ebavõrdsust nii riikide sees kui ka nende vahel		Arengukavas luuakse tingimused ja võimalused, et väärtustada iga inimest kui õppimis- ja arenguvõimelist ühiskonnaliiget ning tagada kõikidele inimestele võrdsed võimalused saada kvaliteetset haridust sotsiaalsest või kultuuritaustast, east, soost jne sõltumata.
Eesmärk 12. Tagada säästev tarbimine ja tootmine		Haridusvaldkonna arengukava üks põhimõtetest on ühiskonna ja looduskeskkonna säästev areng. Arengukava üldeesmärk on: „Eesti inimestel on teadmised, oskused ja hoiakud, mis võimaldavad teostada end isiklikus elus, töös ja ühiskonnas ning toetavad Eesti elu edendamist ja üleilmset säästvat arengut“. Õppeasutuste õppekeskkond peab olema nüüdisaegne, energiatõhus ja nii õppijate kui töötajate jaoks turvaline. Õppekavad peavad järgima säästva arengu põhimõtteid.
Eesmärk 13. Võtta kiiresti meetmeid kliimamuutuste ja nende mõjuga võitlemiseks		Haridusvaldkonna arengukava üks põhimõtetest on ühiskonna ja looduskeskkonna säästev areng. Arengukava üldeesmärk on: „Eesti inimestel on teadmised, oskused ja hoiakud, mis võimaldavad teostada end isiklikus elus, töös ja ühiskonnas ning toetavad Eesti elu edendamist ja üleilmset säästvat arengut“. Õppeasutuse õppekeskkond peab olema nüüdisaegne, energiatõhus ja nii õppijate kui töötajate jaoks turvaline. Õppekavad peavad järgima säästva arengu põhimõtteid.
Eesmärk 17. Tugevdada tegevuskava rakendamise meetodeid ja taaselustada säästva arengu alane ülemaailmne partnerlus	17.17. Ergutada ja propageerida töhusaid avaliku sektori, avaliku ja erasektori ja kodanikuühiskonna partnerlusi, kasutades nende kogemusi ja vastavaid finantseerimiskavasid	Koostöö eri sektorite ja osapoolte vahel on arengukava läbiv põhimõte.

Lisa 2. Mõjude hindamine

Haridusvaldkonna arengukava koostamisel on lähtunud mõjude hindamiseks ette nähtud loogikast. Arengukava väljatöötamise esimeses etapis korraldati ideekorje ja ekspertide koostatud visioonidokumentides analüüsi põhjalikult üleilmseid trende ja Eesti olukorda. Haridusvaldkonna arengukava töörühmad panustasid oluliselt mõjude hindamise, tuues välja ja prioriseerides varasemate uuringute ja analüüside alusel haridussüsteemi praegused kitsaskohad ja tugevused ning seades eesmärgid aastaks 2035. Samuti töötati nii töörühmades kui ka juhtrühmas läbi sekkumisloogika, mille alusel teha muutusi praeguses haridussüsteemis, et saavutada seatud eesmärgid.

Mõjude analüüsi aluseks on võetud:

1. [Eesti elukestva õppe strateegia 2020 vahehindamine](#);
2. ekspertide koostatud [visioonidokumendid](#);
3. haridusvaldkonna arengukava [töörühmade töö tulemused](#);
4. Haridus- ja Teadusministeeriumi valdkondade 2018. a [arengukavade täitmise analüüs](#);
5. Eesti ja rahvusvahelised [uuringud ja analüüsid](#).

Mõjude analüüs on esitatud mõjude hindamise metoodikas³⁴ esitatud mõjuvaldkondade kaupa.

Arengukava üldeesmärk: „Eesti inimestel on teadmised, oskused ja hoiakud, mis võimaldavad teostada end isiklikus elus, töös ja ühiskonnas ning toetavad Eesti elu edendamist ja üleilmset säästvat arengut.“

Üldeesmärgi saavutamiseks on seatud kolm strateegilist eesmärki:

1. Õpivõimalused on valikurohked ja kättesaadavad ning haridussüsteem võimaldab sujuvat liikumist haridustasemete ja -liikide vahel.
2. Õpe on õppijakeskne ja tulevikku vaatav ning õpetajate järelkasv on tagatud.
3. Õpivõimalused vastavad ühiskonna ja tööturu arenguvajadustele.

Sotsiaalne, sh demograafiline mõju

Visioonidokumendid koostanud eksperdid tõdevad³⁵, et Eestil ja Euroopal seisavad lähemal paarikümnel aastal ees mitmed sotsiaalsed muutused: elanikkonna vananemine, muutused tehnoloogias ja tööturul jne. Elanikkonna vananemine esitab väljakutsed tööturule ja sotsiaalvaldkonnale, muutuvad töö olemus ja ootused tulevasele töötajale, nii maailma, regioonide kui ka riigi tasandil kasvab ebavõrdsus. Eksperdid tõdevad, et hariduse kaudu saame suurendada ühiskonna paindlikkust, sidusust, loovust ja uuenemisvõimet ning parandada inimeste valmisolekut tulla toime ühiskonnas toimuvate muutustega.

Just hariduse kvaliteet, juurdepääs kvaliteetsele haridusele ja selle kättesaadavus mõjutavad oluliselt inimese hakkamasaamist ja tema edukust ühiskonna liikmena. Tänapäeva nõuetele mittevastav haridus ja ebapiisav juurdepääs haridusele toovad seevastu kaasa elanikkonna suurema kihistumise ja toimetulekuraskuste riski.

³⁴ Mõjude hindamise metoodika [\[link\]](#)

³⁵ Sutrop, M. (2019). Väärtuste ja vastutuse visioon. (lk 9-64) [\[link\]](#)

Kiired muutused ühiskonnas eeldavad inimeselt õppimist kogu elukaare jooksul nii ümberõppe kui ka pideva enesetäiendamise vormis ning haridussüsteemilt suutlikkust kiiresti reageerida muutuvale oskuste vajadusele. See tähendab nii õppijakeskset hariduskorraldust, üld- ja kutsekeskhariduse õppekavade lõimimist kui ka formaalhariduse suu-remat sidustamist mitteformaalse ja informaalse õppega. Kiiresti muutuv ühiskonnas on oluline roll õppeasutuse juhil, kes koostöös õpetajatega loob õppimist toetava ja soodustava keskkonna, ja õpetajal, kes üha enam tegeleb väärtuste kujundamisega. Et reageerida võimalikult kiiresti ühiskonnas toimuvatele muutustele, peab õpetajakoolitus olema kvaliteetne ja paindlik.

Mitmed uuringud^{36,37,38} osutavad, et uute õpetajate kooli jõudmise ja järelkasvu kindlustamisega on tõsisid probleeme. 30-aastasi ja nooremaid õpetajaid on Eesti üldhariduskoolides 11% – viimasel viiel aastal on see näitaja püsitud enam-vähem muutumatuna. Konkurss õpetajakoolituse kohtadele on püsitud keskmise lähedal. Seejuures on koolieelsete lasteasutuste õpetajakoolituse õppekavadele jätkuvalt olnud konkurss keskmisest kõrgem (2018. a 1,8), seevastu kui üldhariduse õpetajakoolituse konkurss on väiksem – 2018. a 0,7 suhtena kõigi õppekavade keskmisesse konkurssi. Kutsehariduses õpetajaskond nii vananeb kui ka kahaneb. Eeldades, et huvilised vanuses 25 aastat ja rohkem leiavad veelgi sagedamini tee kutseõppesse ja kutseõppurite arv jääb umbes 2017/2018. õppeaasta tasemele, on aastail 2018–2025 vaja pakkuda vanusest tulenevat asendust ligikaudu 60 kutseõppeasutuse õpetajale aastas. Kutsehariduses napib ka kvalifitseeritud tugispetsialiste, kes aitaksid nii õppijaid kui ka õpetajaid üha mitmekesisema õppijaskonna õpirotsessi toetamisel. Kutseõppe eripäraks on asjaolu, et mõne erialaspetsialisti õpetajaametist lahukumisega võib lõppeda ka kooli võimalus antud valdkonnas tasemeõpet läbi viia.

Et tagada õpetajate järelkasv tuleb luua paindlikke võimalusi õpetajaametisse asumiseks. Samuti tuleb vaadata üle ja nüüdisajastada õpetaja, kutseõpetaja, õppejõu ja tugispetsialisti ameti sisu. Õppija arengu toetamisel peab suurenema tugispetsialisti roll ja paranema tema koostöö õpetajaga. Kui meil on tagatud õpetajate järelkasv, aitab see tõhustada ka õppetööd ning muuta sujuvamaks üleminekuid haridustasemetete ja -liikide vahel, tõsta õpimotivatsiooni ning vähendada õppest väljalangevust.

Haridusvaldkonna arengukava visiooniloomesse kaasatud eksperdid³⁹ toovad välja, et praeguseid keskhariduse taseme õppekavu tuleb radikaalselt muuta, et üldkeskhariduse raames oleks võimalik paindlikult omandada lihtsamaid ametioskusi (nt gümnaasiumi valikkursuste raames või koostöös kutsehariduskeskustega), et üldkeskharidus oleks jõukohane 90% põhikoolilõpetajatele, kuid võimaldaks ka andekatel oma võimeid kasutada ja arendada (nt kombineerides keskharidust kõrgkoolides õpetatavaga).

Eelnevast tulenevalt on haridusvaldkonna arengukavas paindlike õpivõimaluste ning kvaliteetse hariduse kättesaadavuse ja toetatud õppe tagamiseks kavandatud järgmised peamised tegevused:

- kvaliteetsete tugiteenuste tagamine;
- praktilisem õpe ja õpingute käigus tihedam kokkupuude töömaailmaga;
- terviklik lahendus mitteformaal- ja informaalõppe arvestamiseks formaalõppe osana;
- terviklik lähenemine haridusliku erivajadusega õppija toetamiseks;
- õpingute katkestamise ennetamine;
- täiskasvanute pideva enesetäiendamise toetamine;
- õpetajate, tugispetsialistide ja õppejõudude järelkasvu tagamine.

36 SA Kutsekoda. (2018). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: haridus ja teadus. [link](#)

37 Sellio, R. ja Vaher, K. (2018). Õpetajakoolituse lõpetanud ja alustavad õpetajad EHISe andmetel. Tartu: Haridus- ja teadusministeerium. [link](#)

38 OECD. (2018). Education at a Glance 2018, Estonian Factsheet. [link](#)

39 Eamets, R. (2019). Konkursivõime visioon. (lk 109-149) [link](#)

Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele

Visioonidokumendis⁴⁰ toovad eksperdid esile, et majandusliku heaolu kasv on muutnud Eesti taas sisseränderiigiks ning kuna see areng ilmselt jätkub, on oluline leida võimalused, toetamaks ühise kultuuri- ja väärtusruumi kujunemist. Just hariduse kaudu on võimalik kujundada Eestis elavate inimeste ühist väärtusruumi, arendada koostööoskusi, keelteoskust ja kultuuridevahelist mõistmist, et ületada sotsiaalseid ja kultuurilisi lõhesid.⁴¹ Et tõhustada sisserändajate lõimumist Eesti ühiskonda on vaja välja töötada terviklähenedamine rändetaustaga õppija juhtumipõhiseks toetamiseks.

Haridusvaldkonna arengukavas on ühise kultuuri- ja väärtusruumi kujundamiseks ning eesti keele ja võõrkeelte omandamise toetamiseks kavandatud järgmised tegevused:

- seada eesti keele ja kultuuri õpetamine riiklikuks prioriteediks;
- tagada eesti keelest erineva kodukeelega põhikoolilõpetajatele nii edasiõppimiseks kui ka tööturul toimetulekuks piisav eesti keele oskus ning vajaduse korral ka pärast põhikooli eesti keele lisaõpe või tasandusõpe;
- toetada eesti keele arengut kõrgharidus- ja teaduskeelena;
- arendada ja uurida eesti keele kui teise keele õpetamise metoodikat ning tõhustada õpetajate valmisolekut töötada mitmekeelses klassiruumis;
- parandada eestikeelse hariduse ja eesti keele õppe kättesaadavust digilahenduste abil;
- laiendada erinevate võõrkeelte õpetamist ja oskust.

Mõju majandusele

Kiiresti muutuv ühiskond ja tööturg (uued töövormid, oskuste vajaduse muutused jne) eeldavad nii formaalhariduse, mitteformaalse kui informaalset õppe võimekust kiiresti reageerida tööturu muutustele. Eesti hariduse tugevad traditsioonid ja suunad teadmiste ja oskuste kujundamisel vajavad säilitamist, kuid nende kõrval on ekspertide soovitus-^{42,43} kohaselt vaja luua tingimused nn tulevikuoskuste kujundamiseks. Tulevikuoskustest⁴⁴ rääkides eeldatakse, et tänapäevastega võrreldes on tuleviku töökohad, ametid ja tööturg tervikuna palju mitmekesisemad. Lisanduvad uued valdkonnad, tehnoloogiad ja erialad vajavad uusi oskusi^{45,46,47}. Inimeselt eeldab see pidevat õppimist ja haridussüsteemilt suutlikkust kiiresti reageerida muutuvale oskuste vajadusele ning kujundada oskuste pakkumise kaudu eeldused laiapõhjaliseks, teadmispõhiseks, Eesti eripärasid arvestavaks majanduskasvuks ja sidusa tasakaalus ühiskonna kujunemiseks.

Inimestel aitavad tööturul ümber orienteeruda laialdased, kuid vähemalt paaris valdkonnas ka süvitsi minevad erialased pädevused (nn T-kujuline oskuste mudel). Mitteformaalse ja informaalset õppimise roll oskuste omandamisel kasvab, laieneb õpe digikeskkonnas, tekib globaalne virtuaalne tööturg ja laieneb jagamismajandus. Kiirete muutustega kohanemiseks on oluline pakkuda paindlikke õppimisvõimalusi (sh täiendus- ja ümberõpe), et vähendada mh erialase hariduseta ja oskusteta inimeste arvu ja töötusrisi. Eri- ja kutsealase hariduseta inimeste osakaalu vähendamine on oluline, kuna hariduse omandamine parandab töövõimalusi, loob eeldused edaspidiseks enesearendamiseks ning on töö tootlikkuse ja efektiivsuse tõusu aluseks. Samuti on paindlikkuse ja tööturu nõuetele kiire reageerimise abil võimalik vähendada sotsiaalset, regionaalset, rahvuspõhist ja soolist ebavõrdsust. Hariduse paremaks sidustamiseks on vaja suurendada tööalase praktilise õppe võimalusi (praktikakohad, töökohapõhine õpe jne). Vastasel juhul süveneb hariduse ja töömaailma mittevastavus, mis kokkuvõttes suurendab tööturu struktuurseid probleeme. Haridus- ja töömaailma suurem koostöö võimaldab paremini ära kasutada inimeste potentsiaali, et arendada välja nutikaid lahendusi ning luua suurema lisandväärtusega töökohti. Et saada kõigis majandussektorites terviklikku infot selle kohta, kui palju ja milliste oskustega inimesi vajatakse järgmise viie kuni kümne aasta jooksul, tuleb edasi arendada oskuste

40 Sutrop, M. (2019). Väärtuste ja vastutuse visioon. (lk 9-64) [liink](#)

41 Lauristin, M; Loogma, K. (2019). Heaolu ja sidususe visioon. (lk 65-108). [liink](#)

42 Eamets, R. (2019). Konkurentsivõime visioon. (lk 109-149) [liink](#)

43 Lauristin, M; Loogma, K. (2019). Heaolu ja sidususe visioon. (lk 65-108). [liink](#)

44 tulevikuoskused dokumendis „Future Work Skills 2020“: mõtestamine (sh kriitiline mõtlemine), sotsiaalne intelligentsus (sh empaatia), loovus ja kohanemisvõime, erinevustega hakkamasaamine (sh kultuuri- ja keeleerinevused), mudeldav (programmeeriv) mõtlemine, uue meedia kirjaoskus, valdkondadeülesus (transdistsiplinaarsus), disainmõtlemine, vaimse koormuse ohjamine, virtuaalse koostöö oskus. [liink](#)

45 Eamets, R. (2019). Konkurentsivõime visioon. (lk 109-149) [liink](#)

46 Lauristin, M; Loogma, K. (2019). Heaolu ja sidususe visioon. (lk 65-108). [liink](#)

47 OECD Learning Compass 2030: Skills for 2030. [liink](#)

koordinatsioonisüsteemi OSKA⁴⁸. Hariduspoliitikas aitab OSKA kavandada koolituskohtade arvu ja tutvustada noor-tele tööturuvõimalusi. Tööturupoliitikas kasutatakse OSKA uuringuid töötuse ennetamisele ja oskuste arendamisele suunatud tööturuteenuste väljatöötamisel ja osutamisel ning majanduspoliitikas majandusvaldkondade toetamisel, eelkõige tööjõu kättesaadavuse parandamise kaudu.

Kutsekeskharidus ja ka töökohapõhine õpe ei ole nooremate õppijate seas atraktiivsed ning väljalangevus on kõrge. Õppijate vanusjaotuse ja varasemate uuringute põhjal võib väita, et töökohapõhine õpe on Eestis pigem suunatud juba tööturul rakendunud inimestele, kes astuvad töökohapõhisesse õppesse peamiselt erialaseks enesetäiendamiseks ja kutsetunnistuse omandamiseks. Samas muutub töökohapõhine õpe (õpipõisiõpe) üha olulisemaks, sest võimaldab kiiresti reageerida tööturunõudlusele ja täiendada end erialaselt töölt lahkumata.

Eesti 2035⁴⁹ ja OSKA raportites⁵⁰ osutatakse, et kutse- ja kõrgkoolide lõpetajate oskused (sh üldoskused) ei vasta tööandjate ootustele. Et parandada kutse- ja kõrghariduse vastavust tööturu vajadustele, on õppekavaarenduses oluline praktikasüsteemi arendamine, mis eeldab suuremat koostööd õppeasutuste ja tööandjate vahel. OSKA uuringu⁵¹ põhjal on õppeasutused praktikakorralduse parandamisega aktiivselt tegelema (nt paljudes koolides on olemas praktikakohtade andmebaas, praktikat kavandatakse paindlikult, see on osa õppekavast jne), samas on praktika korraldus ja kvaliteet õppeasutuste lõikes ebaühtlane.

Haridusvaldkonna arengukavas on hariduse ja töömaailma paremaks sidustamiseks kavas järgmised tegevused:

- arendada edasi oskuste vajaduse prognoosi ja seire süsteemi;
- viia läbi kutsesüsteemi reform (oskuste profiilid, osakvalifikatsioonid);
- luua digilahendus individuaalse karjääri planeerimiseks;
- suurendada täiendus- ja ümberõppevõimalusi;
- kasvatada avatust innovatsioonile ning tõhustada õppeasutuste ja tööturu koostööd;
- jätkata töökohapõhise õppe ja praktikasüsteemi arendamist.

Mõju elu- ja looduskeskkonnale

Visioonidokumendis⁵² tõdevad eksperdid, et lisaks tehnoloogia arengule ja rahvastiku vähenemisele seisame silmitsi kliima soojenemise, looduskeskkonna saastumise ja loodusvarade kahanemisega, mis eeldavad inimeste harjumuste ja hoiakute muutust ning võimekust kohaneda pidevalt muutuva elukeskkonnaga. Elu- ja looduskeskkonnaga seotud väljakutsete eiramine mõjutab keskkonnatingimuste halvenemise kaudu inimeste elukvaliteeti ja tervist ning seeläbi kõiki muid sektoreid. Haridussüsteemis on võimalik nende väljakutsetega tegeleda, suurendades keskkonnateadlikkust formaalhariduses, kus keskkonnahoid ja -teadlikkus kuulub läbiva teemana õppekavadesse. Üha enam kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh õuesõpet ja keskkonnateemade lõimimist teiste ainete õppesse, kuid siin on veel arenguruumi. Lisaks õppe sisule aitavad ühiskonna ja looduskeskkonna säästvate arengule kaasa haridustaristu ja õpperuumid, mis vastavad energiatõhususe põhimõtetele.

Et toetada elu- ja looduskeskkonna säästvat arengut ning inimeste keskkonnateadlikkust, käsitatakse seda teemat haridusvaldkonna arengukava ühe läbiva põhimõttena.

48 Melesk, K., Haaristo, H.-S.; Haugas, S. (2018). Tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteemi OSKA rakendamise analüüs. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. [liink](#)

49 Kantar Emor (2018). Töökohapõhise õppe lõpetajate uuring. [liink](#)

50 Eesti 2035 töömaterjal: Paindlike ja inimesi vajadusi arvestavate õppimisvõimaluste loomine kogu elu jooksul [liink](#)

51 SA Kutsekoda. (2018). Eesti tööturg täna ja homme 2018. [liink](#)

52 SA Kutsekoda. (2018). Eesti tööturg täna ja homme 2018. [liink](#)

53 Sutrop, M. (2019). Väärtuste ja vastutuse visioon. (lk 9-64) [liink](#)

Peamised elu- ja looduskeskkonna säilitamist toetavad tegevused haridusvaldkonna arengukavas on järgmised:

- taristu ja õpperuumide vastavus energiatõhususe põhimõtetele;
- säästva arengu põhimõtteid järgivad õppekavad, sh kujundada inimeste väärtushinnangud ja käitumine keskkonnahoidlikumaks;
- õppemeetodite mitmekesistamine, sh õuesõpe, keskkonnahariduse projektid ja keskkonnateadlikkuse arendamine läbiva teemana.

Mõju regionaalarengule

Et tagada kvaliteetne haridus ning tõhusa ressursikasutusega õppeasutuste võrk ja taristu, tuleb arvestada nii demograafiliste muutustega kui vaadata üle hariduse sisu ning vastutus ja rollid haridussüsteemis. Statistikaameti rahvastikuproгноosi põhjal väheneb rahvastik 2035. aasta vaates kõigis maakondades peale Harju- ja Tartumaa. Maakonniti jääb rahvastiku vähenemine 9% ja 22% vahemikku⁵⁴. Kõige enam väheneb rahvastik Ida-Virumaal (22%) ning Järva- ja Valgamaal (21%). Põhikoolialiste arv väheneb kõigis maakondades peale Harjumaa. Langus jääb vahemikku 4%–35%. Kõige enam väheneb põhikoolialiste arv 2035. aastaks Valgamaal (35%) ja Järvamaal (31%). 15–19-aastaste vanuserühm küll veidi suureneb, kuid seda suuresti Harjumaa (41%) ja Tartumaa (26%) arvelt, suurim langus ootab ees Valgamaad (28%), Ida-Virumaad (27%), Hiiumaad (24%) ja Jõgevamaad (19%).

Regionaalarengut toetavate tegevusena kavandatakse haridusvaldkonna arengukavas järgmist:

- pakkumaks kvaliteetset õpe sõltumata elukohast, tuleb koolivõrku planeerides kahaneva rahvastikuga piirkondades tagada kodulähedane õpe vähemalt põhikooli esimeses ja teises kooliastmes ning koondada kolmanda kooliastme õpe suurematesse keskustesse;
- piirkonna eripäradest tulenevate võimaluste paremaks kasutamiseks suurendada õppeasutuste ja ettevõtete koostööd, toetades seeläbi piirkonna arengut;
- arengutõuget vajavatele piirkondadele luua erilahendused arvestades piirkonna eripärasid, seal tegutsevate ettevõtete profiili ning võimalusi ettevõtluse arendamiseks piirkonnas.

Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele

Haridusvaldkonna arengukava edukaks rakendamiseks peavad kõigi osaliste rollid ja vastutus olema selged ning tuleb suurendada koostööd eri osaliste vahel. Et muutused haridusmaastikul saaksid toimuda, peab aastaks 2035 Eestis saama õppida õpiökosüsteemis, kus nii õpetajad, õppijad, tugispetsialistid, õppeasutuse juhid kui ka lapsevanemad tajuvad oma vastutust õppimise eest ning tegutsevad üheskoos õppimist toetava füüsilise, vaimse ja sotsiaalse keskkonna hüvanguks⁵⁵. OECD eksperdid tõid 2016. aastal avaldatud poliitikasoovituste raportis⁵⁶ välja, et vastutuse ja-gunemine haridussüsteemis peab muutuma selgemaks – kui vastutus keskhariduse eest koonduks ühele pidajale, soodustaks see koolivõrgu korrastamist, vähendaks dubleerimist ja konkurentsi erinevate pidajate (riik ja kohalik omavalitsus) koolide vahel ning muudaks lihtsamaks keskhariduse planeerimise ja horisontaalsete üleminekute korraldamise. Kogu keskharidustaseme õppe riigistamist on soovitanud ka eksperdid⁵⁷, et tagada eri piirkondades õppivatele noortele võrdsed võimalused keskhariduse omandamiseks.

Eelnevast tulenevalt on haridusvaldkonna arengukavas kvaliteetset haridust pakkuva ja tõhusa ressursikasutusega õppeasutuste võrgu ja taristu tagamiseks kavandatud järgmised peamised tegevused:

- muuta vastutus keskhariduse tasemel selgemaks;
- tagada kahaneva rahvastikuga piirkondades kodulähedane õpe vähemalt põhikoolide esimeses ja teises astmes;
- sidustada paremini kutse- ja üldkeskharidus.

54 2019 1. jaanuariga võrdlus

55 Sutrop, M. (2019). Väärtuste ja vastutuse visioon. (lk 9-64) [\[link\]](#)

56 Santiago, P. et al. (2016). OECD Reviews of School Resources: Estonia 2016, OECD Reviews of School Resources, OECD Publishing, Paris. [\[link\]](#)

57 Eamets, R. (2019). Konkurentsi võime visioon. (lk 109-149) [\[link\]](#)

Lisa 3. Mõõdikute metoodika ja allikad

Indikaator	Indikaatori arvutamise metoodika ja allikas
ÜLDEESMÄRK: Eesti inimestel on teadmised, oskused ja hoiakud, mis võimaldavad teostada end isiklikus elus, töös ja ühiskonnas ning toetavad Eesti elu edendamist ja üleilmset säästvat arengut.	
1. Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste osakaal (%)	18-24-aastased, kelle kõrgeim lõpetatud haridustase on põhiharidus või madalam ning kes uuringule eelneva nelja nädala jooksul ei õpi. Osakaal kõigist 18-24-aastastest. Allikas: Eurostat; link
2. Eri- ja kutsealase haridusega täiskasvanute (25–64-aastaste) osakaal (%)	Kutse- ja kõrgharidusega 25-64-aastaste inimeste osakaal vastavast vanusegrupist. Allikas: Statistikaamet, avaliku andmebaasi tabel TT110 link
3. Täiskasvanute (25–64-aastaste) elukestvas õppes osalemise määr (%)	Mõõdiku arvutamisel lähtutakse Eesti tööjõu-uuringust ning see kajastab küsitlusele eelnenud nelja viimase nädala jooksul tasemehariduses või koolitusel osalenute osakaalu 25–64-aastaste hulgas. Allikas: Eurostat; link
4. Lõpetanute hõivemäärad nutika spetsialiseerumise kasvvaldkondades (%)	Uus indikaator, metoodika töötatakse välja
5. Tipptasemel oskustega (PISA uuringus 5. ja 6. taseme saavutanud) õpilaste osakaal (%), sh funktsionaalne lugemisoskus matemaatiline kirjaoskus loodusteaduslik kirjaoskus	Tippsooritajate osakaalu arvutamiseks kasutatakse PISA uuringu tulemusi. Uuringus on kuus saavutustaset kirjeldatud oskuste kaudu, mida õpilane sellele tasemel valdab. Rasked ülesanded vastavad 5. ja 6. tasemele ning neid edukalt lahendanud õpilasi nimetatakse tippsooritajateks. Mõõdetakse tipptasemel oskustega õpilaste ehk tippsooritajate osakaalu kõikidest õpilastest. Allikas: PISA uuring OECD (2019), PISA 2018 Results (Volume I): What Students Know and Can Do, PISA, OECD Publishing, Paris, link
STRATEEGILINE EESMÄRK 1: Õpivõimalused on valikurohked ja kättesaadavad ning haridussüsteem võimaldab sujuvat liikumist haridustasemetega ja -liikide vahel	
1. Kolmanda taseme haridusega inimeste osakaal 30-34 a hulgas (%)	ISCED 5-8 taseme hariduse lõpetanud 30-34 a inimeste osakaal kogu vastavast eagrupidist. Allikas: Eesti tööjõu-uuringu andmed. Eurostat; link
2. Vähemalt keskharidusega inimeste osakaal 20-24 a (%)	ISCED 3-8 taseme hariduse lõpetanud 20-24 a inimeste osakaal kogu vastavast eagrupidist. Allikas: Eesti tööjõu-uuringu andmed. Eurostat link
3. Alushariduses osalemine aasta enne kohustusliku kooli algust	Aasta varem 10. novembri seisuga koolieelse lasteasutuse nimekirjas olnud laste arv jagatud 1. klassi klassikursust mittekoostavate õpilaste arvuga vastava õppeaasta 10. novembril. Allikas: Eesti Hariduse Infosüsteem
4. Rahvusvaheline õpiränne kutsehariduses kõrghariduses	Uus indikaator, metoodika töötatakse välja

STRATEEGILINE EESMÄRK 2: Õpe on õppijakeskne ja tulevikku vaatav ning õpetajate järelkasv on tagatud.

<p>1. Madalal tasemel oskustega (PISA uuringus alla 2. taseme saavutanud) õpilaste osakaal (%), sh <i>funktsionaalne lugemisoskus</i> <i>matemaatiline kirjaoskus</i> <i>loodusteaduslik kirjaoskus</i></p>	<p>Madalal tasemel oskustega õpilaste osakaalu arvutamiseks kasutatakse PISA uuringu tulemusi. Uuringus on kuus saavutustaset kirjeldatud oskuste kaudu, alla 2. taseme loetakse madalal tasemel oskusteks. Allikas: PISA uuring OECD (2019), PISA 2018 Results (Volume I): What Students Know and Can Do, PISA, OECD Publishing, Paris, link</p>
<p>2. Põhikooli lõpetajate IKT baasoskuste tase (%)</p>	<p>Digipädevuse väljaselgitamiseks kasutatakse üleriigilist digipädevuste tasemetööd, mis on valimipõhine ja tehakse 9.klassi õpilastele. Allikas: Innove, digipädevustest link</p>
<p>3. Õpetajate keskmine töötasu võrreldes Eesti keskmise töötasuga <i>koolieelse lasteasutuse õpetaja</i> <i>üldhariduskooli õpetaja</i> <i>kutseõppeasutuse õpetaja</i></p>	<p>Arvutamiseks kasutatakse õpetajate keskmise palga suhet Eesti keskmisesse palka. Õpetajate palgaandmed põhinevad saldoandmiku ja EHISE andmetele ning arvutatakse järgnevalt: kogu palgakulu e perioodi tegelik kulu jagatuna vaadeldava perioodi kuude arvu ja õpetajate ametikohtade arvuga EHISE andmetel. Eesti keskmise palga aluseks on Statistikaameti andmed www.stat.ee</p>
<p>4. Õppeprotsessis osalejate subjektiivne heaolu <i>õppija</i> <i>õpetaja</i></p>	<p>Uus indikaator, meetodika töötatakse välja</p>
<p>5. Eesti keele oskus põhikooli lõpetajatel vähemalt B1 tasemel eesti keelest erineva kodukeelega õppijal (%)</p>	<p>Põhikooli lõpetamise hetkeks eesti keel teise keelena tasemeeksamil vähemalt B1 taseme saavutanud ning eesti keelest erineva kodukeelega isikud, kes eesti keel emakeelena põhikooli lõpueksami tegid positiivsele hindele, suhtena kõikidest eesti keelest erineva emakeelega põhikooli lõpetajatest. Allikas: Eesti Hariduse Infosüsteem</p>
<p>6. Õpetaja kutsekindlus (õpetajana töötamine viiendal õppeaastal pärast õpetajana tööle asumist)</p>	<p>Uus indikaator, meetodika töötatakse välja</p>

Indikaator	Indikaatori arvutamise meetodika ja allikas
STRATEEGILINE EESMÄRK 3: Õpivõimalused vastavad ühiskonna ja tööturu arenguvajadustele	
1. 1–3 aastat tagasi teise või kolmanda taseme õpingud lõpetanud 20–34-aastaste tööhõive määr (%)	Indikaator näitab kui suur hulk 1-3 aastat tagasi vähemalt keskhariduse omandanud (ISCED tasemed 3-8, sh on omandatud tase isiku jaoks kõrgeim) 20-34-aastastest oli uuringule eelnenud nelja nädala jooksul tööga hõivatud, ent ei osalenud samal ajal õppes ega koolitustel. Allikas: Eesti tööjõu-uuring, Eurostat [link]
2. Baastasemest kõrgema taseme digioskused 16-74 a (%)	Allikas: The Digital Economy and Society Index (DESI); [link]
3. STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts and Math) erialade lõpetajate osakaal (%) <i>kõrghariduses</i> <i>kutsehariduses</i>	Uus indikaator, meetodika töötatakse välja
4. Lõpetajate ettevõtlusaktiivsus	Uus indikaator, meetodika töötatakse välja

Lisa 4. Ülevaade kaasamisprotsessist

Haridusvaldkonna arengukava 2035 koostamise eest vastutab Haridus- ja Teadusministeerium. Strateegiaprotsess on jagatud neljaks etapiks: (1) ideekorje ja visiooniloome; (2) strateegiliste arengudokumentide eelnõude väljatöötamine; (3) valikute eelhindamine ja analüüs; (4) elluviimise ettevalmistamine.

Arengukava koostamise protsess algas [ideekorjega](#) - avalikkusele ja strateegias käsitletavate valdkondade esindajatele suunatud üritustega 2018. aasta suvel. Augustist 2018 kuni märtsini 2019 töötasid paralleelselt eksperdirühmad, kes koostasid poliitikavaldkondade ülesed visioonid kolmel teemal: väärtused ja vastutus, heaolu ja sidusus ning konkurentsivõime. Ekspertide koostatud [visioonidokumendid](#) on üks sisend haridusvaldkonna arengukava 2021-2035 koostamisel.

Haridus- ja Teadusministeeriumi poliitikavaldkondade partnereid ja huvipooli kaasavad töörühmad alustasid tööd juunis 2019. Töörühmade struktuur ja ajakava, alusmaterjalid ja arutelude tulemused on kättesaadavad Haridus- ja Teadusministeeriumi [kodulehel](#). Töörühmad andsid panuse praeguse olukorra analüüsi, valdkonna eesmärkide, poliitikasuundade ja tegevuste sõnastamisse, samuti üldeesmärgi ja strateegiliste eesmärkide sõnastamisse. Töörühmad tuginesid oma töös visioonidokumentidele, uuringutele ja analüüsidele (sh kehtiva arengukava vahehindamine), Euroopa Liidu õigusaktidele ja dokumentidele ning OECD analüüsidele. Arengukava koostamisel on arvestatud strateegiaga „Eesti 2035“ ja ÜRO säästva arengu eesmärkidega ning teiste seotud arengukavadega.

Koostöös algatusega Huvitav Kool ja valdkonnas tegutsevate MTÜdega on üle Eesti läbi viidud huvipoolte kaasamisüritusi. 2018. ja 2019. aastal oli hariduse tuleviku teemadel võimalik kaasa rääkida ka Arvamusfestivalil.

Täpsemalt saab kaasamisest lugeda Haridus- ja Teadusministeeriumi kodulehelt www.hm.ee/et/kaasamine-osalemine/haridus-ja-teadusstrateegia-aastateks-2021-2035.